

Explica'm la teva vida...

A l'entorn de l'anàlisi biogràfica

Lina Casadó i Marín
(Universitat Rovira i Virgili)

Explicar la vida, narrar de viva veu allò considerat com a privat o íntim, ha estat tradicionalment emprat per les ciències socials com un instrument metodològic d'anàlisi de la realitat que ens permet dilucidar, a través d'històries/biografies individuals, elements d'ordre social i cultural en els quals biografia i estructura estan en constant interacció i resignificació. No obstant això, si bé l'ús del relat biogràfic pot tenir múltiples lectures que van des de les més psicologistes a les més culturalistes, hem de dir que la interiorització i reproducció d'un patró biogràfic determinat: bé sigui estructurat sobre una lògica cronològica, temàtica o purament anecdòtica, adquireix un significat concret en la mesura que el situem en un context social determinat. D'alguna manera aquest article ens permet reflexionar sobre les múltiples lectures i usos del relat biogràfic des d'una perspectiva diferent a la tradicional en el sentit en què es qüestionen els usos i lectures d'aquest gènere fora de l'àmbit estrictament formal del seu ús dins les ciències socials.

Telling the life story, narrating orally what is considered private or intimate, has traditionally been used by the social sciences as a methodological tool for the analysis of reality that permits us to eludiate, through individual biographies/stories, elements of the social and cultural order in which biography and structure are in constant interaction and resignification. Nonetheless, although the use of biographical narrative offers multiple readings ranging from the most psychological to the most culturalist, it must be said that the interiorization and reproduction of a given biographical pattern (whether structured by a chronological, thematic, or purely chronological logic), acquires a concrete meaning insofar as we situate it in a given social context. In some fashion this article allows us to reflect on the multiple interpretations and uses of biographical narrative from a non-traditional perspective, in the sense that it questions the uses and readings of this genre outside of the strictly formal setting of its use in the social sciences...

Els escenaris, les circumstàncies i les motivacions que ens duen a explicar parcel·les de la vida íntima són múltiples i responen a interessos molt diversos: des de l'actor o actriu que escriu les seves memòries autobiogràfiques, fins a la persona corrent que decideix anar a contar voluntàriament la seva història en un *reality* o *talk show*, passant pels divans psicoanalítics, diaris personals o converses informals amb amics/amigues, coneguts/desconeguts que ens conviden a compartir o a explicar-los la nostra vida. I és que d'alguna manera podríem afirmar que es respira en aquest ambient de la postmodernitat –que dirien alguns– com una mena de necessitat/síntoma biogràfic consubstancial d'explicar qui som, què fem i cap on anem. Si bé els marcs en els quals s'enquadra el relat de vida són molt diversos: des de bars, cafeteries, botigues, consultes mèdiques, vagons de tren, chats i més actualment bitàcores i blocs... també les lectures que es poden fer del relat són múltiples i les trobem a cavall de les perspectives més psicologistes (centrades més en l'individu i en la personalitat) i les més socioculturals (centrades a explicar com en el relat individual es condensen qüestions d'àmbit més social –dirien alguns– estructurals o macroestructurals dirien uns altres). Deixant de banda la línia d'investigació més psicològica –per qüestions bàsicament d'afinitat i de coneixement de l'ús del relat en la disciplina–, estructuraré la meua reflexió a partir de la segona, i és que crec que ni tan sols la manera com estructurarem la vida és fruit de l'atzar i producte de l'individu concret, sinó

que respon a formes culturals que considero directament vinculades a processos de socialització i d'assumpció de rols culturalment establerts.

Si bé els orígens formals de l'ús del mètode biogràfic en ciències socials es remunten al treball de Thomas i Znaniecki del primer terç del segle xx, l'abordatge i ús d'aquest tipus d'instrument metodològic ha variat i s'ha precisat –terminològicament parlant– molt en el temps: així no és el mateix parlar d'un relat de vida que d'una autobiografia, d'una història de vida o d'un diari personal, precisions que queden més que clares en el treball de Pujadas (1992) sobre *El método biográfico*.

D'alguna manera, els membres del grup de recerca biogràfica (GRB) coordinat pel Dr. Joan Prat, recuperen en el seu llibre *I... això és la meua vida. Relats biogràfics i societat*, elements que ens recorden l'estil dels teòrics de l'Escola de Chicago, per la idea de *donar veu als sense veu*, que tradicionalment ha caracteritzat l'ús d'aquest instrument metodològic en ciències socials, i per l'intens i acurat treball que articula perfectament la part més etnogràfica amb la reflexió més teòrica. El meu propòsit en les línies següents és, a partir de l'anàlisi del llibre esmentat, intentar aprofundir en tot allò que significa la recerca sociocultural en l'àmbit biogràfic.

El llibre esmentat és la culminació d'un intens treball de recerca que s'inicià al mes d'octubre del 2000 i que finalitzà a finals del 2004 amb l'anàlisi de 203 relats de vida: 76 homes i 123 dones d'entre 95 i 18 anys, estructurats d'una

manera certament original on Pre-text, Context i Text s'articulen màgicament i confereixen al lector la possibilitat d'anar de la mà de relator i analista al llarg de tot el procés d'investigació.

Pre-text, Context i Text: l'anàlisi del relat biogràfic

Si bé sovint el paper de l'investigador social esdevé determinant perquè els informants expliquin unes coses en detriment d'unes altres, la premissa bàsica de què parteix el grup de recerca busca precisament reduir a la mínima expressió aquesta direccionalitat, en què esdevé un element de primer ordre la no-intervenció per part de l'entrevistador en la confecció de la història. D'aquesta manera, la lectura que els investigadors atorguen al text biogràfic s'analitza des d'una triple perspectiva. En la primera part del llibre: *Pre-text*, es prioritza l'anàlisi de les circumstàncies prèvies i elements que intervenen en la generació del discurs per part dels informants. En aquesta línia G. H. Mead –un dels pares fundadors de l'interaccionisme simbòlic– parlava l'any 1934 del subjecte actiu que s'autoconstrueix en constituir la realitat amb els altres i del joc de màscares al qual ens adscriuim els individus en funció del que el nos-

Potser un dels símptomes més significatius d'allò que s'anomena "postmodernitat" és la "necessitat biogràfica", és a dir, explicar la pròpia vida de manera oberta.

La "no-direccionalitat" –o "no-intervenció"– esdevé un dels elements més importants en la recerca biogràfica.

tre interlocutor espera de nosaltres. La idea de Mead traslladada a l'escenari del relat biogràfic crec que ens pot donar moltes pistes, no tan sols en referència al comportament dels individus dins el medi social, sinó també en relació amb com es construeix la narració en funció del que els informants perceben com a digne de ser explicat, recordat i mínimament interessant per a la persona davant la qual se situen. Certament crec que aquest primer capítol ens permet reflexionar sobre els eixos –mai deixats a l'atzar– que estructuren el relat dels informants i obre un nou camp d'estudi que fins ara no havia estat analitzat, però sí, apuntat per teòrics com Bourdieu (1986), Peter Berger (1982) i D. Bertaux (1981) entre altres.

En la segona part, el *Context*, s'analitzen les articulacions entre el relat de vida individual i el context social a partir de l'anàlisi en profunditat de tres tipus de relat:

1) *Vides de dona* –on els testimonis de mestresses de casa tradicionals: entregades al marit i a la família, contrasten amb el model de dona que s'ha fet a si mateixa més modern: on el treball, en detriment de la família, esdevé l'element que articula la vida.

2) *Vides consagrades*, aquí s'analitzen els itineraris i els discursos d'aquelles persones en les quals la religió –sigui quina sigui– esdevé l'eix central de la seva vida. L'analista destaca en aquest sentit els paral·lelismes biogràfics en l'estructura del relat de tots els informants i el sentiment de vida dedicada als altres que impera.

3) *Vides de migrants transnacionals*, dotat d'un corpus de 12 relats de vida d'immigrants –bàsicament llatinoamericans–. Aquí apareixen desglossats i analitzats elements que van sorgint al llarg de tots els relats, com són: el context d'origen, les motivacions, els itineraris, l'imaginari i les estratègies d'inserció en la societat d'acollida.

Si bé cadascuna de les parts del llibre té entitat per si mateixa, aquesta segona part és potser la més densa en contingut, ja que és aquí on es condensen els elements de la realitat d'homes i dones, joves i més grans, l'anàlisi i la comparació del tipus de discurs narratiu en funció dels eixos temàtics als quals s'adhereixen els informants.

La darrera part del llibre: el *Text*, resulta innovadora en el sentit que analitza l'estructura narrativa dels 203 relats de vida amb l'interès de reforçar la idea que les formes o maneres que tenim d'explicar la vida –tot i respondre a l'expressió personal i subjectiva d'un conjunt d'esdeveniments personals– s'en-

quadren dins una sèrie d'estructures de relat culturalment dissenyades i socialment acceptades que s'activen en el moment en què ens conviden a explicar la nostra vida; aflorant en aquest moment un determinat patró biogràfic, un model, un estil de narració culturalment induïda que impregna, dóna sentit i connexiona els records emmagatzemats a la memòria. Pierre Bourdieu reivindica en el seu article "*L'illusion biographique*" (1986) la necessitat que tenim els individus d'estructurar la vida a partir de "*seqüències ordenades segons relacions intel·ligibles*" i que esdevenen els eixos que articulen els relats biogràfics: "(...) *La narració, ja sigui biogràfica o autobiogràfica (...) tendeix a ser ordenada en seqüències ordenades segons relacions intel·ligibles i (...) d'alguna manera aquesta narració s'inspira sempre –almenys en part– en el desig de donar sentit, d'expressar una lògica a l'hora retrospectiva i prospectiva sobre la pròpia vida...*".

Bé, quan apel·lem a *seqüències ordenades segons relacions intel·ligibles* o a *patrons narratius*, crec que el tipus de lògica és el mateix: des d'un punt de vista formal tots els relats biogràfics estan formulats a partir d'un seguit de discursos que incorporem i que varien en funció del "*moment biogràfic*", que diria Carlos Piña, on, bé sigui conseqüència d'una entrevista o fruit d'una conversa informal o en un relat testimoni televisiu o en un quadern de bitàcora, els individus construïm el nostre relat i seleccionem entre les nostres múltiples identitats (reprenc novament Mead) la més adient per a cadascun dels contextos en els quals se'ns planteja explicar la vida.

Amb tot això, a partir d'aquest llibre se'ns obren nous horitzons i se'ns plantegen nous interrogants que donen una mirada molt més complexa sobre l'ús i l'aplicació del mètode biogràfic que necessàriament ens obliguen a donar una nova lectura que tingui en compte els escenaris, les circumstàncies prèvies, la situació biogràfica i les relacions entrevistador-informant, molt sovint obviades.

Bibliografia

BERTAUX, Daniel (ed.) *Biography and Society: The life history approach in Social Sciences*. London: Sage, 1981.

BOURDIEU, P. "*L'illusion biographique*". A: *Actes de la Recherche en Sciences Sociales*. París, 1986. 62-63 : 69-72

FEIXA, Carles. "*L'imaginació autobiogràfica*". A: *L'Avenç* núm. 252 (16-27). Any 2000.

MEAD, G. H. *Espiritu, persona y sociedad*. México: Paidós, 1990.

MENÉNDEZ, E. "*La dimensión antropológica*". A: *Contextos, sujetos y drogas*. Grup IGIA i colaboradores. Fundación de Ayuda contra la Drogadicción y Ayuntamiento de Barcelona, 2000. (79-98).

PIÑA, Carlos. "*La construcción del sí mismo en el relato autobiográfico*". *Revista Paraguaya de Sociología*. 1988: 171 (135-176).

PUJADAS, Joan J. *El método autobiográfico: el uso de las historias de vida en ciencias sociales*. Madrid: CIS, 1992.